

Chapter: 3

Q.1 दिलेल्या पर्यायांपैकी योग्य पर्याय लिहा.(PS)

3

- 1 राष्ट्रपतीचा कार्यकाल वर्षांचा असतो
अ. तीन ब. चार क. पाच ड. सहा

Ans राष्ट्रपतींचा कार्यकाल **पाच** वर्षांचा असतो

- 2 मंत्रिमंडळाचे नेतृत्व करतात.
अ. पक्ष प्रमुख ब. प्रधानमंत्री क. राष्ट्रपती

Ans मंत्रिमंडळाचे नेतृत्व **प्रधानमंत्री** करतात.

- 3 भारतातील कार्यकारी सत्ता यांच्याकडे असते.
अ. राष्ट्रपती ब. प्रधानमंत्री क. सभापती

Ans भारतातील कार्यकारी सत्ता **राष्ट्रपती** यांच्याकडे असते.

Q.2 दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.(PS)

2

Q.3 पुढील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा.(PS)

10

- 1 जम्बो मंत्रीमंडळ

Ans i. जम्बो मंत्रीमंडळ म्हणजे खूप मोठे मंत्रीमंडळ होय.

ii. आपल्या देशात मंत्रीमंडळाच्या आकार मोठा ठेवण्याकडे कल होता.

iii. मंत्रीमंडळ मर्यादित आकरमानाने असावे म्हणून संविधानात दुरुस्ती करण्यात आली.

iv. त्यानुसार मंत्रीमंडळाची संख्या लोकसभेच्या एकूण सदस्य संख्येच्या 15% पेक्षा अधिकार असणार नाही असे निश्चित करण्यात आले.

- 2 अविश्वास ठराव

Ans i. मंत्रिमंडळावर नियंत्रण ठेवण्याचा हा एक अत्यंत प्रभावी मार्ग आहे.

ii. लोकसभेत जोपर्यंत बहुमत असते तो पर्यंतच सरकार कार्य करू शकते.

iii. हे बहुमत संसद सदस्यांनी काढून घेतल्यास सरकार किंवा मंत्रीमंडळ विश्वास नाही. असे म्हणून संसद सदस्य अविश्वासाचा ठराव

मांडू शकतात.

iv. तो बहुमताने समंत झाल्यास मंत्रिमंडळाला राजीनामा द्यावा लागतो.

3 संसद मंत्रिमंडळावर कशाप्रकारे नियंत्रण ठेवते.

- Ans**
- संसदीय शासनपद्धतीत सतत मंत्रिमंडळावर नियंत्रण ठेवण्याचे प्रयत्न करत असते.
 - कायद्यांची किंवा धोरणांची निर्मिती अंमलबजावणी व त्यानंतरचा काळातही संसद मंत्रिमंडळावर नियंत्रण ठेवते.
 - या नियंत्रणाचे काही मार्ग पुढीलप्रमाणे आहेत.
 - चर्चा आणि विचारविनियम
 - प्रश्नोत्तर
 - शून्य प्रहर
 - अविश्वासाचा ठराव.

4 मंत्रिमंडळाची कार्ये स्पष्ट करा.

- Ans** मंत्रिमंडळाची कार्ये पुढीलप्रमाणे आहेत.
- संसदीय शासनपद्धतीत मंत्रिमंडळ कायद्याच्या निर्मितीस पुढाकार घेते.
 - त्याचा आराखडा तयार करून त्यावर चर्चा करते आणि नंतर ते संसदेच्या सभागृहात मांडले जाते.
 - मंत्रिमंडळ सर्व महत्वाच्या प्रश्नांवर चर्चा करून निर्णय घेते.
 - शिक्षण, शेती, उद्योग, आरोग्य परराष्ट्र व्यवहार अशा अनेक विषयांवर मंत्रिमंडळाला एक निश्चित धोरण आणि कार्याची दिशा ठरवावी लागते.
 - मंत्रिमंडळाने ठरवलेल्या धोरणाबाबत संसदेला विश्वासात घ्यावे लागते.
 - मंत्रिमंडळाची मुख्य जबाबदारी धोरणांच्या अंमलबजावणी असते.
 - संसदेने धोरणांना किंवा कायद्यांच्या प्रस्तावाना मान्यता दिली की मंत्रिमंडळ त्यांची अंमलबजावणी करते.

5 महाभियोग प्रक्रिया

- Ans**
- संविधानाचे रक्षण करण्याची जबाबदारी राष्ट्रपतीवर असते. परंतु त्यांचे एखादे वर्तन संविधानाचा भंग करणारे ठरल्यास राष्ट्रपतींना त्यांच्या पदावरून दूर करण्याचा अधिकार संसदेला असतो या प्रक्रियेला महाभियोग प्रक्रिया असे म्हणतात.
 - राष्ट्रपतीकडून संविधानाचा भंग झाल्यास तसा आरोप कोणतेही एक सभागृह ठेवते व त्या आरोपाची चौकशी दुसरे सभागृह करते. दोन्ही सभागृहांच्या विशेष बहुमताने (2/3) ठराव संमत राष्ट्रपती पदावरून होतात.

